

ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Перепелиця К.Ю.

Українська інженерно-педагогічна академія

Стаття відображає раціональні прийоми та форм роботи для розвитку умінь самостійного монологічного мовлення у студентів на уроках англійської мови в вищій школі. Описуються комунікативні функції та надаються їх ознаки. Аналізуючи ці комунікативні функції мови ми бачимо що, кожна з цих функцій має свої особливості, мовні засоби вираження думки, відповідні психологічні стимули та мету висловлювання. Розглянуто основні якісні показники сформованості загального вміння. Наведені приклади формування навичок та умінь виражати свої думки за допомогою невеликих і чітких за структурою речень, розвиває в них навички актуалізації інформації.

Ключові слова: монологічне мовлення, комунікативні функції, мовні засоби, навички та вміння, актуалізація.

Постановка проблеми. Прагнення вивчати іноземну мову пояснюється багатьма причинами. Одна з яких – бажання подорожувати по світу, вести ділові переговори, спілкуватися з зарубіжними партнерами, збагачувати свої знання у спілкуванні з представниками різних країн і культур, а без знання хоч би однієї іноземної мови це зробити дуже важко.

Найпопулярнішою іноземною мовою, якою розмовляє більшість населення, вважається англійська мова. Володіння англійською мовою можна розглянути в наступному аспекті: як вид мовленнєвої діяльності, до нього можна підійти як до мети навчання і як до засобу навчання. Так, наприклад, усне мовлення як мета навчання виступає засобом спілкування. Застосування усного мовлення – це те, для чого вивчається іноземна мова, що може викликати у студентів справжній інтерес до даного навчального предмету і бажання ним займатися. Усна мова використовується і як засіб навчання, за допомогою якого здійснюється вироблення автоматизмів у відтворенні і трансформації (перетворення) засвоєваних лексичних одиниць і граматичних структур. суспільства в останні роки спостерігається все більший інтерес до іноземної мови.

У сучасній методиці навчання іноземних мов – монологічне мовлення широко використовується як засіб навчання, що дозволяє викладачу долучати студентів до мовної комунікації з самого початку вивчення ними іноземної мови. Проблема полягає в тому, що під час навчання іноземної мови методи навчання спілкуванню пов'язані з формуванням мовних і мовленнєвих навичок і творчих умінь у різних видах усної мовної діяльності [2 с. 73]. Це зумовило і широке введення термінів «комунікація», «навчання комунікативному спілкуванню» як здатності обмінюватися різного роду інформацією на іноземній мові.

Новизна дослідження полягає в тому, що сучасні методи навчання спілкуванню певним навикам і вмінням вживання і є однією з центральних завдань навчання усного мовлення іноземною мовою в вищих навчальних закладах. Володінню мовлення іноземною мовою полягає у виборі адекватного методу навчання. Це пов'язано з тим, що іноді студент володіє невеликим набором іншомовних слів і конструкцій, але достатньо активно користується мімікою і жестикуляцією, багатством інтонацій, досвідом, що дозволяє орієнтува-

тися у непростих ситуаціях спілкування, знаходить більше розуміння в іншомовному середовищі. У той час як випускники з великим словниковим запасом і граматики, найчастіше книжково-письмовій, промовою, багатою на фразеологічними зворотами, ідіоматичними висловлюваннями і розмовними кліше, які так часто і сумлінно відпрацьовуються на практичних заняттях і не завжди адекватно застосовуються в тій чи іншій реальній ситуації вимагає вміння спілкуватися.

Оволодіння мовленням це новий засіб реалізації процесу навчання іноземних мов. Перед викладачами англійської мови стоять відповідальні завдання, оскільки в умовах розширення міжнародних зв'язків підвищуються вимоги до рівня практичного володіння англійською мовою, навичками спонтанного монологічного мовлення зокрема, що проявляється у здатності студентів правильно і послідовно викладати свої думки. Це складає актуальність представленої роботи, присвяченої теорії і практиці навчання монологічному мовленню англійською мовою. Тому метою даної статті є виявлення та аналіз раціональних прийомів та форм роботи для розвитку умінь спонтанного монологічного мовлення у студентів немовних вищих навчальних закладах. Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань: виявити сутність самостійного монологічного мовлення; проаналізувати етапи навчання монологічного мовлення; запропонувати систему вправ для цього навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема впровадження методики інтерактивного навчання у навчально-виховний процес знайшла відображення в роботах таких дослідників, як Кларіна М.В., Коберник Г.І., Ремех Т.О., Смолкіна А.М., Єльнікової О.В. та ін., які обґрунтовують доцільність його застосування для посилення ефективності процесу навчання. Л.В. Пироженко та О.І. Пометун займалися розробкою теоретичних засад використання інтерактивних технологій навчання на сучасному уроці. О.В. Стребна та А.О. Соценко виділили основні положення щодо впровадження інтерактивних методів у практику роботи в школі. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що визначенню та класифікації інтерактивних методів навчання не було приділено достатньої уваги.

Виклад основного матеріалу дослідження. Предметом самостійного монологічного мовлення

є власна думка студента, яка може як виникати у відповідь на поставлене зовні запитання, так і бути реалізацією задуму самого суб'єкта. Текст виступає кінцевим продуктом, який формується під час власного монологу. Засобами монологічного мовлення є одиниці активного мовного мінімуму. Способом формування і формулювання думки є зовнішнє мовлення [3, с. 94]. Змістом сучасного навчання англійської мови є ряд вимог до характеру володіння монологічною формою спілкування, а саме:

1. будова висловлювання по різноманітних шаблонах та моделях речень;
2. граматична правильність;
3. лексична варіативність і коректність;
4. послідовність та змістовність висловлювання

Таким чином, монологічне мовлення в процесі комунікації здійснюється, як відомо, для передачі інформації. При цьому студент може відтворювати інформацію отриману з більш-менш достовірних джерел або сам будувати власне висловлювання у результаті осмислення та аналізу оточуючої його дійсності. У першому випадку мовець виражає чужі думки (можливо, зі своєю оцінкою), у другому – свої власні, виражені у результаті самостійної мовленево-мислячої діяльності. Зовнішньою ознакою монологічного мовлення є те, що таке мовлення являється «односпрямованим», воно не розраховане на реакцію у відповідь, але разом з тим воно може бути розкритим реплікою у діалозі. Внутрішніми ознаками монологічного мовлення є відносно великий об'єм, перевага синтаксично повних структур і експліційних зв'язків між реченнями, широке розкриття теми [4, с. 283]. Монолог – опис є констатуючим типом монологічного висловлювання, в якому стверджується наявність будь-яких ознак в об'єкті.

Основними якісними показниками сформованості загального вміння укласти зв'язне монологічне висловлювання у монологі-роздумі є такі спеціальні вміння. Спонтанне монологічне мовлення виконує такі комунікативні функції:

- **Впливova функція** спрямована на зміну стану поведінки, ціннісно-мотиваційної сфери партнера, намірів, поглядів, думок, рішень, рівня активності, норм поведінки тощо. Серед впливових засобів мовлення є прямі, як наприклад, форми наказів, розпоряджень, команд, та значно більше непрямих, прихованих засобів впливу (вигуки, зменшувальні суфікси, інтонація). Значно впливають на людей оціночні елементи мовлення (похвала, комплімент, висловлення поради, підтримки).

- **Експресивна функція** мови полягає в тому, що вона є універсальним засобом вираження внутрішнього світу студента. Кожний має унікальний неповторний світ, сфокусований у його свідомості, інтелекту, у гамі емоцій, почуттів, мрій, волі. І цей прихований світ може розкрити для інших лише мова: чим досконаліше володієш мовою, тим виразніше, повніше, яскравіше постаєш перед ними, як особистість. Те ж саме можна сказати і про націю та народ.

- **Розважальна функція** мови супроводжується змінами поведінки студента: від спокійно-доброзичливого до емоційно-хвилюючого, невимушено-розкутого і навіть, як крайній прояв,

цінічно-брутального. Розмовні, просторічні конструкції, жаргонізми та інша лексика обмеженого функціонування міцно закріпилися в мовному просторі не тільки щоб донести інформацію навіть до самого байдужого.

- **Ритуально-культова функція** спрямована на зміну стану поведінки під час будь-якого ритуального обряду у процесі формування сьогодні відіграє посилення уваги до усної творчості як однієї з форм національного мистецтва, яка має лише їй притаманні риси, що відображають світогляд народу, його вірування, звичаї та обряди та визначають місце і роль культури певної нації, не лише в плані вивчення, але і в плані впровадження її у сучасне життя на нинішньому щаблі розвитку суспільства [8].

Аналізуючи ці комунікативні функції мови ми бачимо що, кожна з цих функцій має свої особливості, мовні засоби вираження думки, відповідні психологічні стимули та мету висловлювання. Одним із завдань курсу англійської мови в вищих навчальних закладах – є навчання не підготовленого (спонтанного) мовлення. Використання попередньо відібраних студентами повідомлень слід розглядати як ефективний засіб розвитку вмінь спонтанного монологічного висловлювання. Міркування спирається на умовиводи як процес мислення, в ході якого на основі вихідної тези робиться висновок. З мовної точки зору монологічне мовлення характеризується структурною завершеністю речень, відносно повнотою висловлювання, розгорнутістю та різноструктурністю фраз. Крім того, йому властиві також досить складний синтаксис, а також зв'язність, що передбачає володіння мовними засобами. Такими засобами виступають лексичні та займенникові повтори, сполучники та сполучникові прислівники, прислівники або сполучення іменника з прикметником у ролі обставини місця та часу, артиклі тощо.

Основними якісними показниками сформованості загального вміння укласти зв'язне монологічне висловлювання є такі спеціальні вміння:

1. уміння з'єднувати декілька мовленнєвих зразків, уміння досить повно висловлюватись відповідно до запропонованої комунікативної ситуації;
2. уміння відносно правильно оформити своє висловлювання мовними засобами англійської мови;
3. уміння оптимально використовувати мовний матеріал певної теми; уміння залучати для викладу певної теми матеріал сумісних тем [5, с. 31].

Монологічне висловлювання можна класифікувати залежно від комунікативних умов, протяжності, ступеню оригінальності, характеру. Дослідження усного спонтанного монологічного мовлення дозволяють говорити і про окремі його лексичні особливості. Перш за все мова йде про набір окремих усно-мовних формул, за допомогою яких розповідачі починають, продовжувати чи закінчують свою розповідь (to begin with; at first; to continue; let's leave it at that; I would like to tell you this); «вплітають» свою монологічну репліку в діалог (moreover; by the way); вводять в свій монолог елементи особистого ставлення до того, про що розповідають (I think; I suppose: it seems to me). Ціла група слів і словосполучень дозволяє розповідачеві систематизувати роздуми, що містяться в його розповіді (therefore; that's why;

because of that; in short). Для навчання англійської мови в умовах вищої школи актуальним є лише два стильові реєстри усної мови: нейтрально-розмовний та науково-інформативний.

• **Нейтрально-розмовний стиль мовлення** – це стиль, який використовується в усному повсякденному спілкуванні у побуті, у родині, на виробництві. Основне призначення розмовного стилю – бути засобом невимушеного спілкування, живого обміну думками, з'ясування побутових стосунків. У розмовному стилі відсутній попередній відбір мовного матеріалу. Часто вживаються в розмовній мові вигуки, частки, вставні слова, неповні речення, повтори, неузгоджені словосполучення тощо. У розмовній мові велику роль відіграють невербальні засоби спілкування: міміка, жестикуляція, ситуація.

Основною формою реалізації наукового стилю є письмова мова, хоча з підвищенням ролі науки в суспільстві, розширенням наукових контактів, розвитком засобів масової комунікації зростає роль усної форми спілкування. Реалізуючись у різних жанрах і формах викладу, науковий стиль характеризується рядом спільних екстра-та інтралінгвальних особливостей, що дозволяють говорити у єдиному функціональному стилі, який піддається внутрістілевої диференціації. В методиці навчання іноземних мов виділяють три етапи формування монологічних умінь. В основу кожного з них покладена якість висловлювання, причому ця якість обов'язково веде до збільшення обсягу зразків мовлення, що використовуються [1, с. 13].

До самостійного монологічного мовлення можна віднести завдання першого етапу. Він полягає в тому, щоб навчити студентів об'єднувати зразки мовлення рівня фрази в одну понад фразову єдність. Наприклад, за напрямком «Іноземна мова професійно-ділового спілкування» за темою «How to introduce myself for a job interview» студенти можуть з'єднувати такі зразки мовлення:

Hello. My name is Richard Walker.
Let me introduce yourself
I am 26 years old.
I am from Michigan.
I come from New York.
I live in Chicago.
I am a student.
I work in.....
I work for.....
I work as an architect.

Кожен студент вимовляє одну фразу. Будь-які фрази вважаються правильними, якщо вони відповідають темі і грамотно оформленні у мовному відношенні. Вже на цьому етапі враховується самостійність висловлювання: викладач лише називає тему, визначає загальний напрям думки, а вибір конкретного змісту залишається вільним. На другому етапі студенти вчаться самостійно будувати висловлювання понад фразового рівня. Навчання самостійного монологічного мовлення на цьому етапі здійснюється за допомогою різних опор: зображальних, вербальних, комбінованих. Важливим видом є підстановочна таблиця, яка здатна забезпечити логічний зв'язок речень, їх граматичну правильність, належний вибір усіх необхідних мовних засобів для побудови власного висловлювання.

Наприклад: за темою «Hotel» студенти можуть використовувати такі зразки мовлення:

- I'd like to stay at a quiet inexpensive hotel not far from the center.
- Could you recommend a good hotel?
- Hello! I'd like to reserve a single room for six days starting on May sixth.
- I'd like a room with a view of the lake
- My name is Anton Ross, with double S.
- Here is your key.

У навчанні широко використовується така ефективна вербальна опора, як логіко-структурна схема, яка забезпечує послідовність висловлювання. З метою навчання доцільніше використовувати звуковий зразок, в якому після кожної фрази передбачена пауза для висловлювання студентів за аналогією [7, с. 102]. Проте слід пам'ятати, що поступово опори обов'язково усуваються. Основне завдання третього етапу – навчити студентів створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів мовлення в такому обсязі, який передбачено програмою для вищих навчальних закладів. Цей етап характеризується розвитком умінь виражати своє особисте ставлення до фактів чи подій, про які висловлюється, формулювати критичну оцінку і доводити правильність будь-якого факту; включати до свого мовлення елементи розмірковування, аргументації. Одночасно повинно відбуватися збільшення обсягу висловлювання. Студенти повинні заздалегідь засвоїти ряд словосполучень і штампів, характерних для монологічного мовлення. На цьому етапі перелік завдань формулюється таким чином, щоб студент не міг обмежитися двома-трьома реченнями. Наприклад, викладач надає тему: «Is Money The Best Motivator?» – Якщо ви згодні з таким твердженням, наведіть свої докази. Виконуючи такі завдання, студенти вчаться розвивати думку, передавати її засобами англійської мови, доводити правильність своїх тверджень. Усі вправи повинні залучати різні види пам'яті, сприймання і мислення, бути цілеспрямованими і вмотивованими, активізувати пізнавальну і розумову діяльність студентів, містити найтипівші життєві приклади. Варіюючи та комбінуючи мовний матеріал, студенти можуть вирішувати складніші комунікативні виступи. На цьому етапі спостерігається велика активізація лексики, в результаті чого проходить перерозподіл між рецептивною продуктивною лексикою на користь останньої, що полегшує побудову висловлювань. Попереднє продумування висловлювання може бути недовгим, обмеженим всього декількома хвилинами. Отже, навчання спонтанного монологічного мовлення є послідовною, клопітною роботою по формуванню у студентів умінь будувати зв'язне висловлювання іноземною мовою.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Навчання самостійного монологічного мовлення – це послідовна робота по формуванні вмінь будувати зв'язне висловлювання іноземною мовою із застосуванням таких прийомів, які сприяють розвитку розумової діяльності. Самостійне монологічне мовлення має диференційований підхід, в якому максимально враховуються мовна форма та мовні монологічні вміння студентів,

які необхідно розвивати. Таким чином, система навчання самостійного монологічного мовлення сприяє формуванню навиків та вмінь виражати

свої думки за допомогою невеликих і чітких за структурою речень, розвиває в них навички консервації та актуалізації інформації.

Список літератури:

1. Бухбиндер В. А. Очерки методики обучения устной речи на уроках иностранного языка / В. А. Бухбиндер. Под ред. проф. Бухбиндер В. А. – К., 1980 – 72 с.
2. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / О. Б. Бігич, Н. О. Бражник, С. В. Гапонова та ін. // Під ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
3. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова. – М.: Изд. Центр «Академия», 2008. – 176 с.
4. Панфілов А. К. Розмовне мовлення й проблема нейтралізації книжкових засобів мови (Питання філології) / А. К. Панфілов – М., 1969. – С. 292.
5. Рахманов И. В. Обучение устной речи на иностранном языке / И. В. Рахманов – М., 1980. – 120 с.
6. Скалкин В. И. Основы обучения устной иноязычной речи / В. И. Скалкин – М., 1981 – 123 с.
7. Уайзер, Г. М. Развитие устной речи на английском языке. / Г. М. Уайзер – М., 1972 – 179 с.
8. <http://www.refsua.com/referat-8539-7.html>

Перепелица К.Ю.

Украинская инженерно-педагогическая академия

ФОРМИРОВАНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Аннотация

Статья описывает рациональные приемы и форм работы для развития умений самостоятельного монологического речи у студентов на уроках английского языка в высшей школе. Описываются коммуникативные функции и характеризуются их признаки. Анализируя коммуникативные функции языка мы видим, что каждая из этих функция имеет свои особенности, языковые средства выражения мысли, соответствующие психологические стимулы и цели высказывания. Рассмотрены основные качественные показатели. Приведены примеры формирования навыков и умений выражать свои мысли с помощью небольших и четких по структуре предложений, которые развивают у них навыки актуализации информации.

Ключевые слова: монологическая речь, коммуникативные функции, языковые средств, навыки и умения, актуализация.

Perepelytsia K.Yu.

Ukrainian Engineering-Pedagogics Academy

ORAL MONOLOGICAL SPEECH FORMATION AT THE ENGLISH LESSONS AT HIGHER SCHOOLS

Summary

The article describes the rational methods and forms of work for the independent skills development of the students monologue speech at the English lessons at higher schools. It describes the communicative functions and characterizes their features. Analysing of the language communicative functions we see that each of these functions has its own characteristics, the linguistic means of phrasing, corresponding to the psychological incentives and goals statements. It is described the main quality indicators. It is given the examples of the formation skills and abilities to express their thoughts by the help of the using a small and clear sentences structure which are developing their skills of the updating information.

Keywords: monologue speech, communicative functions, linguistic means, skills and abilities, updating.